

Nedre Söderby Kulturresevat

Skötselplan

FÖRORD

Denna skötselplan för kulturreseptat Nedre Söderby i Salems kommun är indelad i en kort beskrivning av området samt en plan för reservatets skötsel. Skötselplanen bör läsas tillsammans med reservatsbeslutet. Grund för beslutet, syftet med reservatet, samt reservatsföreskrifter återfinns i reservatsbeslutet.

Kulturreseptat beslutades 200x-xx-xx med målet att bevara ett representativt odlingslandskap med höga kultur- och naturvärden. Skötselplanen har utarbetats av enskild firma Sorpet år 2009. Under arbetets gång har tjänstemän från kommunen, representanter från markägaren Stockholm Vatten, Bo Törnquist från Skogsstyrelsen samt medlemmar i Botkyrka-Salems hemslöjdsförening medverkat med kunskap och synpunkter. Planen följer till delar riktlinjer från Naturvårdverket och Riksantikvarieämbetet, men har anpassats till kommunala behov och förutsättningar vad gäller skötsel och utveckling.

Skötselplanen fastställdes den XX månad 2010

Projektansvarig: Kristin Lundvall

Historisk markanvändning och kvalitetssäkring kulturmiljö: Ylva Othzén

Kvalitetssäkring: Per Skyllberg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Administrativa data för reservatet	4
Syfte	4
Beskrivning av reservatet	5
Allmänt.....	5
Naturgeografiska förhållanden.....	5
Kända lämningar med kulturhistorisk betydelse Söderbygravfältet	5
Hålvägar	5
Övriga fornlämningar.....	5
Byggnader	6
Äldre odlingsspår	6
Biologiska värden.....	6
Geovetenskapliga värden	7
Historisk och nuvarande markanvändning.....	7
Områdets prioriterade bevarandevärden	9
Kulturhistoriska värden.....	9
Biologiska värden.....	9
Värden för friluftslivet	9
Källförteckning.....	10
Skötselplan.....	11
Allmänna Skötselplanvisningar	11
Skötsel av fornlämningar	11
Skötsel av trädbärande betesmark.....	11
Betesdrift	11
Skogsbruk.....	11
Allmänna engångsåtgärder.....	12
Skötselområden.....	12
H Hålvägssystem	12
P Produktionsskog	12
T Betad åstallskog	13
L Trädbärande betesmark.....	13
FL Fuktig lövskog.....	14
TO Tomtmark.....	14
V Våtmark	14
ÖB Öppen betesmark	15
BÅ Betad åker	15
Å Åker.....	15
Anordningar för rekreation och friluftsliv.....	15
Sammanfattning och prioritering av engångsåtgärder	16
Uppföljning	16
Uppföljning av skötselåtgärder.....	16
Uppföljning av bevarandemål	17
Revidering av skötselplanen	17
Finansiering.....	18
Bilagor	19

Administrativa data för reservatet

Namn:	Nedre Söderby kulturresevat
Skyddsform:	Kulturresevat, kommunalt
Län:	Stockholms län
Kommun:	Salems kommun
Socken:	Salems socken
Fastigheter:	Hallinge 1:1
Markägare:	Stockholm Vatten VA AB
Naturgeografisk region:	Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken (24)
Kulturgeografisk region:	Östra Sveriges småskaliga jordbrukslandskap, kuster och skärgård/ Mälardalens odlingsbygd.
Läge:	Reservatet är beläget på en höjd sydost om Bornsjön i Salems kommuns nordöstra del på gränsen till Botkyrka kommun. Reservatets norra del gränsar mot motorvägen E4/E20.
Topografisk karta:	101 SV
Fastighetskarta:	108 32
Area:	42 ha
Reservatsförvaltare:	Salems kommun, Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen

Syfte

Syftet med reservatet ska vara att bevara, säkerställa, visa och förvalta ett sammanhållet representativt odlingslandskap med höga kultur- och naturvärden. Av särskilt intresse att förvalta är områdets kulturhistoriska värden i form av gravar och gravfält, hålvägar, skålgropar, äldre odlingsspår och kulturhistoriskt intressanta byggnader. Vidare ska områdets biologiska mångfald knuten till naturbetesmarker, tallskogar och lövskogslundar samt dess värden för det rörliga friluftslivet utvecklas och förvaltas.

Syftet skall tryggas genom att:

- området sköts med hänsyn till rekreations-, natur- och kulturvärden,
- allmänhetens möjligheter till en mångfald av kultur- och naturupplevelser gynnas,
- tillgängligheten för besökande förbättras,
- markanvändning, anläggningar och verksamheter utformas utifrån reservatets syfte,
- information om reservatets olika värden förmedlas till allmänheten,
- fornlämningar, äldre odlingsspår samt torpen Nedre Söderby och Tegellöt uppmärksammas i skötseln,
- skyddsvärda arter och naturtyper uppmärksammas i skötseln.

Beskrivning av reservatet

Allmänt

Kulturresevatet Nedre Söderby är beläget på en höjd sydost om Bornsjön i Salems kommuns nordöstra del på gränsen till Botkyrka kommun. Reservatet avgränsas i öster och norr av kommungränsen, i väster av Söderby gårds väg, i söder av vägen mellan Granmora och Söderby gårds väg samt i nordväst av motorvägen E4/E20. Reservatets avgränsning utgår från delar av den brukningsareal som gården Nedre Söderby historiskt har haft. Idag används gårdens byggnader som café och utställningslokal för Botkyrka-Salem hemslöjdsförening. Reservatet kan ses från E4:an.

Den aktuella platsen är klassat som ett område med mycket höga bevarandevärden för naturvärden samt mycket stor betydelse för kulturmiljövården i Länsstyrelsens rapport odlingsbygder i Stockholms län (Bornsjöområdet 28.02). Området är dessutom utpekat som riksintresse för kulturmiljövården enligt MB 3 kap § 6.

Söderby finns omnämnd redan 1331 som en följd av att delar av jorden lades under Sankt Botvids prebende. Därefter finns indikationer på att Söderbyområdet kontinuerligt varit bebott vilket stöds av områdets talrika fornlämningar. Bebyggelsen och fornlämningarna i Söderby visar en lång bebyggelsekontinuitet från förhistorisk tid fram till 1800-talet.

Naturgeografiska förhållanden

Området ingår i den naturgeografiska regionen Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken. Terrängen är kuperad och består av sandiga och delvis blockiga höjdparter där berget nästan aldrig går i dagen, lite lägre i terrängen finns moränpartier. Åkermarken består av postglaciala leror. I det lägst liggande partiet finns torvjord.

Kända lämningar med kulturhistorisk betydelse

Söderbygravfältet

I reservatet ligger Söderbygravfältet som är ett av Mälardalens bäst bevarade gravfält från äldre järnåldern. De äldsta gravarna är byggda av stora stenar och ligger högst upp på åsen. Lägre i terrängen står resta stenar och på den öppna gräsytan finns låga övertorvade gravar. Av de 150 gravarna utgörs ca 100 stycken av runda stensättningar, två av runda stensättningar med enbart stenfyllning, fem av kvadratiska stensättningar, en skeppssättning, två domarringar, en treudd, fem rader med resta stenar och ett trettiotal resta stenar.

Hålvägar

I reservatets norra del finns ett hålvägssystem bestående av fem hålvägar. Hålvägarna har bildats genom slitage från människor som gått eller ridit under lång tid på samma vägar. Detta hålvägssystem kan ha sitt ursprung i förhistorisk tid. Hålvägssystemet har en total utsträckning på 350x75 meter bestående av fem hålvägar, delvis solfjäderformat utgrenade mot öster. I väster är hålvägarna avskurna av motorvägen E4/E20. Huvudhålvägen är 210 meter lång, två till tre och en halv meter bred och en till fem decimeter djup.

Övriga fornlämningar

Se bilaga 2.

Byggnader

Det finns idag byggnader på två platser inom området, Nedre Söderby (tidigare Nedergården), båtsmanstorpets Tegellöt. Nedre Söderby består idag av en huvudbyggnad, drängstuga och loftbod som alla är av mycket hög klass. Huvudbyggnaden är en parstuga från 1700-talet och är knuttimrad och klädd med locklistpanel. Taket är täckt av enkupigt tegel. Loftboden och drängstugan från 1700-talets första hälft är sammanbyggda. Drängstugan har i senare tid använts som sadelmakarverkstad. Båda byggnaderna är liksom huvudbyggnaden knuttimrad men loftstugan saknar panel. Taket på loftstugan är täckt av brädor som var ett vanligt takmaterial innan taktegel började användas. Den kvarvarande bebyggelsen bidrar till en förståelse för det äldre kulturlandskap som tidigare funnits i Salem. Nedre Söderby används idag som café för allmänheten och drivs av Botkyrka- Salem hemslöjdsförening.

Tegellöt var fram till 1900-talets början ett båtsmanstorp. Båtsmännen som bodde i båtsmanstorpen ingick i en försvarsorganisation och skulle bistå sjöförsvaret. Torpet är troligen byggt vid 1800-talets slut och består av en enkelstuga med en kammare, kök och förstuga. Här finns också ett par uthus, en jordkällare och en gammal smedja. Smedjan flyttades till Tegellöt på 1960-talet ifrån Söderby gård. Tegellöt är det enda bevarade båtsmanstorpets i Salem. Torpets placering i utkanten av den odlingsbara jorden är typisk. Torpet är idag angripet av hussvamp.

Torpgrunden Karlberg finns i reservatets sydöstra del. Torpet brann 1980 och tros vara från 1800-talet.

Äldre odlingsspår

Man kan i området tydligt följa gårdens odlingshistoria. Områdets största sammanhängande odlingsmark brukas fortfarande och yttergränserna följer till stor del den äldre arronderingen. Inom områdets betesmark finns också flera tydliga spår av äldre odlingsmarker. Ytterligare beskrivning finns under rubriken "Historisk och nuvarande markanvändning".

Biologiska värden

Variationen av naturtyper i området är stor. Den barrskogsbeklädda rullstensåsen i norr planas ut mot söder i öppen gräsmark, med såväl solexponerade torra backar som fuktig sankäng. Rullstensåsen är en del av den s.k. Uppsalaåsen och blir åter mer kuperad i områdets södra ände. Skogsstyrelsen har inventerat området och konstaterat tre naturvärdesobjekt. Öster om gården Nedre Söderby är ett område klassat som naturvärdesobjekt. Området består av gammal talldominerad skog i anslutning till grusåsen där naturvärdena är knutna till gammal tallskog i kombination med sandig grusig mark. Många hotklassade marksvampar är knutna till denna biototyp. Naturvärdesobjektet vid Karlberg består av gammal grov tall med arter som tallticka. I reservatets södra spets finns ett naturvärdesobjekt kategoriserat som lövskogslund/hagmarksskog där flagellkvastmossa förekommer sparsamt.

På den torrare ängsmarken växer t.ex. backsippa, kattfot, solvända, ormrot och flentimotej. Scharlakansröd vaxskivling, rödlistad som *missgynnad*, förekom här i stor mängd år 1990. Igenväxningsvegetationen bör skiljas från de gamla, ensamväxande björkarna som funnits på betesmarken under lång tid. Sotlaven som finns på björkarna är ett tecken just på lång kontinuitet. Ett stort antal häckande och födosökande fågelarter förekommer i området, bl.a. mindre hackspett som enligt den svenska rödlistan klassas som *sårbar*. I området förekommer också ärtsångare, näktergal, steglits och varfågel.

Geovetenskapliga värden

En välutbildad del av Uppsalaåsen löper genom den norra delen av reservatet. Åsen är inom området i huvudsak oexploaterad förutom i anslutning till områdets norra del där en mindre täktverksamhet förekommit.

Historisk och nuvarande markanvändning

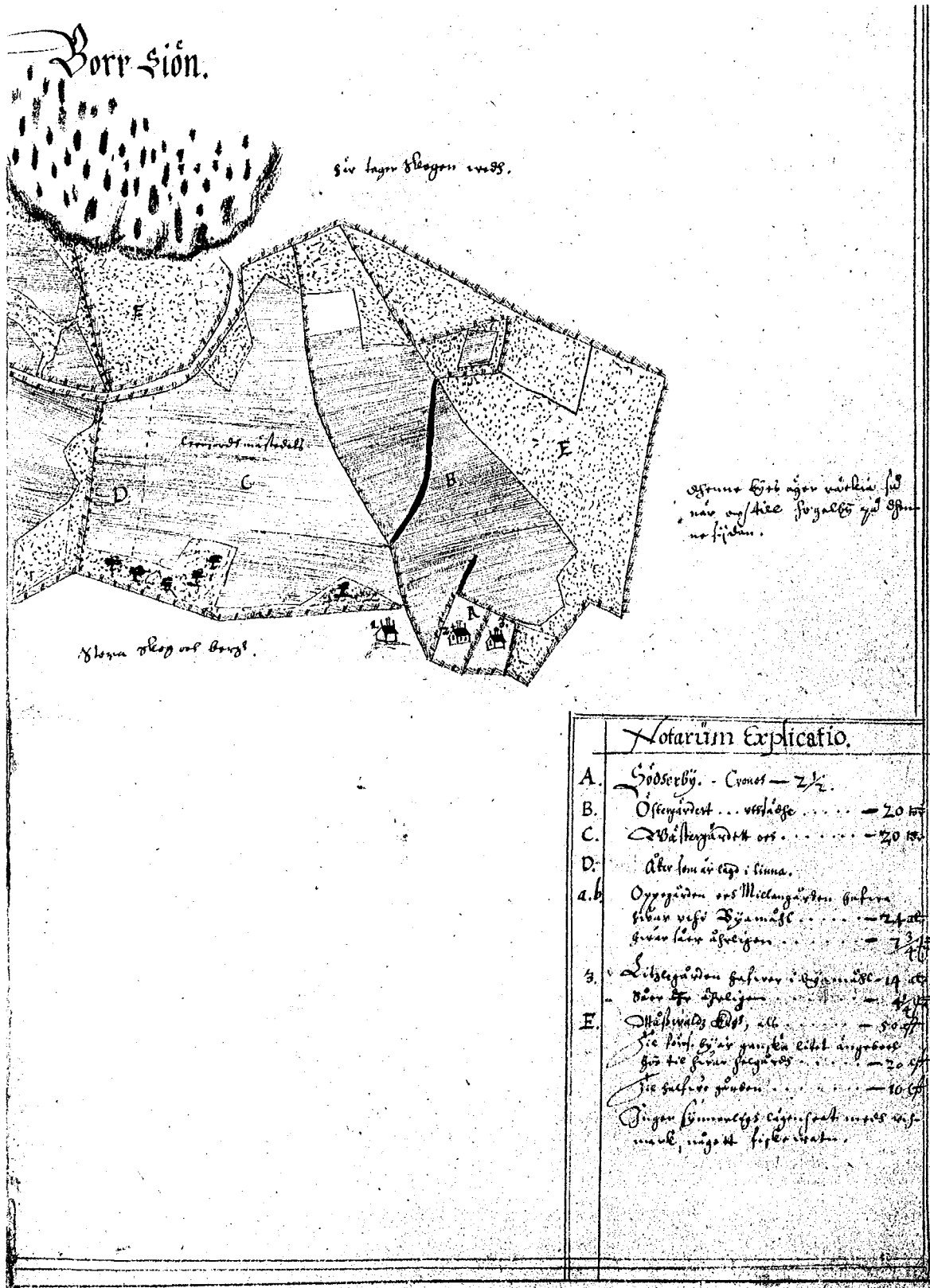
Den aktuella platsen karterades första gången storskaligt år 1636 (C7:59-60) av lantmätare Sven Månsson. På 1630-talet utfördes avmätningar i första hand av inägorna, dvs. åker och äng, som hörde till byar och ensamgårdar som i sin helhet inte var av frälsenatur, dvs. ägda av adeln. Söderby bestod av tre gårdar och låg där Övre Söderby ligger idag. De delar av byns marker som berörs av det blivande kulturreseptatet är områdena som i den äldsta kartan betecknats med littera B och E (se figur 1).

B - som idag motsvarar den västra delen av det aktuella området – utgjorde på 1630-talet, och sannolikt även långt tidigare, ett av de två åkergårderna som brukades av Söderby by. Gärdet benämndes Östergärdet och utsädet var årligen 20 tunnor. Alla tre gårdar hade del i båda gårderna. Åkermarken i gårdet var välarronderad och genomkorsades av ett långt dike och ett lite kortare dike längre söderut i direkt anslutning till bytomten. Den norra delen av gårdet låg öde. Vad som är lite anmärkningsvärt är att åkermarken inte tycks ha varit särhågnad ifrån den ängsmark som låg alldeles intill åkern i sydost. Eventuellt kan det tyda på att diket var så pass brett eller djupt att boskapen inte gärna tog sig över det. Åkermarken brukades i tvåsåde, vilket innebar att marken besåddes vartannat år och låg i träda vartannat år. De år Östergärdet låg i träda lät man boskap beta här på dikesrenar, backar och på återväxten och gödslade på så sätt samtidigt marken.

E – som idag motsvarar den centrala delen av det aktuella området – brukades på 1630-talet som ängsmark och lantmätaren beskrev den som hårdvallsäng som årligen gav 50 lass hö. Endast en del av den mark lantmätaren betecknat med E ingår i det aktuella området, så avkastningen torde ha varit lägre än 50 lass. Han kommenterar i beskrivningen att *"till föreskrevne by är ganska litet ängebool. Ges till var helgård 20 lass, till halva gården 10 lass"*.

Den del av det aktuella området som inte finns karterad på 1630-talet utgjorde skog, vilket framgår av kartbilden genom att lantmätaren noterat att *"Här tager skogen wid"*. Vid den här tiden utgjorde skogen den viktigaste betesmarken, varför man kan anta att den östra delen av området, som låg förhållandevis nära bytomten och inägorna, var ganska intensivt utnyttjad som betesmark, men även för att hämta ved och gårdselvirke.

Av 1951 års ekonomiska karta framgår att den södra delen av området var i stort sett öppet. Idag betas stora delar av reservatet av nötkreatur. På åkermarken bedrivs åkerdrift och i skogen sker skogsbruk. I gården Nedre Söderby drivs caféverksamhet av Botkyrka-Salem hemslöjdsförening. Båtsmanstorpet Tegellöt arrenderas av en privatperson.

Figur 1. Utdrag ur Geometrisk avfattning från 1636 över det aktuella kulturreseptatet. Söderby (A) bestod av tre gårdar och låg där Övre Söderby ligger idag. (B) brukades liksom idag som åker och (E) brukades som ängsmark. Norra delen är okarterad med texten "Här tager skogen wid". Skogen användes i huvudsak som betesmark men också för att hämta ved och gärdselvirke.

Områdets prioriterade bevarandevärden

Kulturhistoriska värden

Gravar och gravfält Gynnsamt tillstånd råder då: <ul style="list-style-type: none">• samtliga gravar är oskadade och fria från vedväxter och högre vegetation
Hålvägssystemet Gynnsamt tillstånd råder då: <ul style="list-style-type: none">• samtliga hålvägar är oskadade och fria från sly
Skålgropar, gravklot och kolbotten Gynnsamt tillstånd råder då: <ul style="list-style-type: none">• skålgropsstenen, gravklotet och kolbotten inte skymms av omgivande vegetation
Byggnader Gynnsamt tillstånd råder då: <ul style="list-style-type: none">• byggnaderna är exteriört intakta• ingen svamp finns i byggnadernas trädelar• byggnaderna är väl underhållna med äldre material och metoder
Äldre odlingsspår <ul style="list-style-type: none">• avgränsning av tidigare odlingsytor tydligt kan följas i området• tidigare odlingsytor är fria från träd och buskar

Biologiska värden

Betesmarken Gynnsam bevarandestatus råder då: <ul style="list-style-type: none">• grässvålen varje år är väl avbetad, (Andelen öppen yta utan kvarstående fjolårsförna är över 90 %)• samtliga öppna ytor är fria från sly• andelen hävdgynnade växter som backsippa, kattfot och solvända, ängshavre, brudbröd, bockrot och ängsull ökar inom området i förhållande till 2001• backsippa förekommer i minst 100 individer
Vidkroniga äldre björkar Gynnsam bevarandestatus råder då: <ul style="list-style-type: none">• minst 50 äldre fristående björkar, fria från skuggande sly finns inom området• minst 50 björkar i varierande ålder står så fritt att de kan utveckla vidkronighet• sotlav växer på minst hälften av de äldre björkarna

Värden för friluftslivet

Området, som ligger på gångavstånd från tätorten, är populärt bland Salemsborna för strövtåg, picknick eller motion med hunden. Kommunens skolor utnyttjar området för pedagogisk verksamhet.

Källförteckning

- Bengtson, J. 1997. *Kärlväxtinventering av den öppna gräsmarken på Söderby gravfält*. Examensarbete Stockholms universitet.
- Erixon, S. 1941. *Den äldre folkliga bebyggelsen i Stockholmstrakten*.
- Johansson, Å. 1995. *Arkeologisk utgrävning Väg E4/Bornsjön- Skyddsåtgärder*. Riksantikvarieämbetet.
- Kennerstedt Bornhall, I. 1994. *Norra Salem- Kulturhistoriska miljöer*. Salems kommun Kultur och föreningsnämnden.
- Lindeberg, J. 1991. *Fornvård Salems kommun*. Riksantikvarieämbetet.
- Länsstyrelsen. 1992. *Odlingsbygd i Stockholms län Natur och kulturmiljöer. Del 1*.
- Naturvårdsverket . 2003. *Bildande och förvaltning av naturreservat. Handbok*.
- Region- och trafikplanekontoret. 1989. *Stockholmsregionens kulturhistoriska miljöer*.
- Riksantikvarieämbetet fornminnesregister.
- Riksantikvarieämbetet. 2005. *En handbok för bildande, förvaltning och utveckling av kulturresevat enligt 7 kapitlet 9 § Miljöbalken*.
- Salems kommun. 1986. *Underlag för kulturminnesvårdsprogram för Salems kommun. Del 2: områdesbeskrivningar volym 2*. Stockholms universitet.
- Silén, S. 1993. *Gårdar och torp i Salem*.
- Skogsstyrelsen 2008. *Nyckelbiotopsinventering*.
- Stockholm Vatten. *Bornsjöns gårdar och torp*.
- Stockholms läns museum. *Kulturhistorik bedömning av båtsmanstorpet nr 99 Tegellöt, inom fastigheten Hallinge 1:1, Salems socken, Salems kommun*.
- Svensson, C. 2001. *Beteshävdens påverkan på florans sammansättning på Nedre Söderby gravfält*. Examensarbete. Stockholms universitet.
- Muntliga källor:
Ylva Othzén, Vallentuna kommun
- Kartor:
Geometrisk avfattning 1636, Salems socken Söderby 1-3
Ekonomiska kartan 1951, Salem J133-1013c53

Skötselplan

Allmänna Skötselanvisningar

Skötsel av fornlämningar

Målet är att fornlämningarna ska synas tydligt och hållas oskadade. Detta erhålls genom att:

- fornlämningar hålls fria från vedväxter och högre vegetation. Trädens rötter kan skada fornlämningar och ska därför tas bort om de växer på eller i direkt anslutning till fornlämningen,
- ris och liknande eldas inte inom fornlämningsområdet.

Skötsel av trädbärande betesmark

Målet är att få fram vidkroniga träd och en artrik, tät grässvål med betesgynnad flora. Detta erhålls genom att:

- yngre träd med utbrett grenverk gynnas och friställs,
- bärande och blommande träd så som apel, hägg, hagtorn, rönn, oxel etc. sparas,
- omväxlande täta och öppna partier skapas snarare än en jämnt ställd skärm med träd. Omväxling gynnar den biologiska mångfalden. Røj från befintliga gläntor och öppna upp dem ytterligare. Även mindre buskar av olika arter hör till betesmarkerna. Buskarna får dock inte bre ut sig till snår,
- betesdrift se betesdrift nedan.

Betesdrift

Varje år är grässvålen väl avbetad. Ingen igenväxningsvegetation så som uppkommande sly förekommer i betesmarken. Hävdgynnade växter gynnas. Detta erhålls genom att:

- betesdjuren släpps tidigt (början av maj) på bete så att de är på plats när det växer som bäst,
- nötkreatur alternativt nötkreatur tillsammans med får används som betesdjur,
- djurantalet anpassas efter betestillgången och efter betesmarkens karaktär
- områden med för svagt bete förbättras genom putsning (om de är körbara) under pågående betessäsong,
- vattenanordningar, grindhål, saltsten eller liknande placeras ej där marken är känslig för tramp och slitage,
- tramp och avbetning styrs med strategisk placering av saltsten till områden med exempelvis uppslag av örnbräken,
- tillskottsutfodring undviks (gäller ej övergångsutfodring).

Skogsbruk

Konventionellt skogsbruk är tillåtet i skötselområde H, T1 och norra delen av skötselområde L. Skogsbruk bör ske under sådana former att områdets naturmiljö, kulturmiljö och friluftsvärden bibehålls. Markägaren ska kontakta och rådgöra med kommunens naturvårdsansvarige innan slutavverkning, större röjningar och gallringar görs. Område P ska skötas med kontinuitetsskogsbruk vilket innebär successiv plockhuggning och blädning där fler träd än 10 per ha sparas.

Allmänna engångsåtgärder

Följande allmänna engångsåtgärder ska göras enligt skötselplanskartan (bilaga 1):

- Utmärkning av reservatsgräns enligt Riksantikvarieämbetes riktlinjer med målade vita linjer och S:t Hans Kors och brickor med texten "Kulturresevat".
- Omdragning av stängsel.
- Utökning av P-plats med upp till tolv bilar vid Nedre Söderby.
- Anläggning av ny P-plats med plats för ca fem bilar vid Tegellöt strax utanför reservatet.
- Uppsättning av fem reservats-informationstavlor.
- Uppsättning av informationstavlor vid Nedre Söderby, Tegellöt och Karlberg, hålvägar skålgrop, gravklot och utvalda fornlämningar.
- Uppsättning av vägvisningsskyltar till hålvägar, skålgrop, gravklot samt eventuellt utvalda fornlämningar.
- Utsättning av sopstall vid parkering.
- Renovering av rastplatsmöbel vid Nedre Söderby.
- Anläggning av eldplats med sittplatser.

Skötselområden

H Hålvägssystem

Beskrivning

Skötselområdet består av ett hålvägssystem med fem hålvägar i 85-årig tallskog. Undervegetationen består av löv och yngre gran. En stig går i nordsydlig riktning genom området. Hålvägarna är i behov av slyröjning.

Bevarandemål

Målet för området är att tydliggöra hålvägarna och deras ursprungliga funktion.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder: Minst en av hålvägarna märks ut med färgmarkering på träden.

Löpande åtgärder: Röjning av sly i och runt hålvägarna sker vart 3:e år. Skogsbruk bedrivs enligt riktlinjer av markägaren. Vid skogliga åtgärder tas extra hänsyn till hålvägarna så att de inte skadas.

P Produktionsskog

Beskrivning

Skötselområdet består av 25-årig planterad tallskog och nyligen avverkad skog med överståndare av äldre tallar. Delar av hålvägssystemet ingår i området.

Bevarandemål

Talldominerad produktionsskog med välbevarade hålvägssystem. Minst 10 träd per ha lämnas för att bli framtida evighetsträd.

Skötselåtgärd

Engångsåtgärder: -

Löpande åtgärder: Skogsbruk bedrivs enligt riktlinjer av markägaren. Hänsyn tas till hålvägar. Tydliga hålvägar hålls fria från sly.

T Betad åstallskog

Delområde T1

Beskrivning

Delområdet består av gammal talldominerad skog i anslutning till grusås. Enstaka inslag finns av gran, björk, sälg och rönn. Området har klassificerats som naturvärdesobjekt av skogsstyrelsen (Hallinge 1:1 18 NNO Nedre Söderby). Död ved förekommer sparsamt. På åsens krön finns gravar från äldre järnåldern, bl.a. bestående av kvadratiska och triangulära former.

Bevarandemål

Järnåldergravarna och deras strategiska placering i landskapet framgår och hålls fria från sly. Tallskog med inslag av äldre träd/evighetsträd. Minst 10 träd per ha lämnas till evighetsträd.

Skötselåtgärd

Engångsåtgärder: -

Löpande åtgärder: Røjning av sly och träd runt järnåldersgravarna. (se allmänna skötselåtgärder för fornlämningar). Naturvårdsinriktad betesdrift (se allmänna skötselåtgärder för betesdrift). Skogsbruk bedrivs enligt riktlinjer av markägaren.

Delområde T2

Beskrivning

Grunden efter torpet Karlberg ligger i skötselområdets östra del. Runt torpet finns kvarstående trädgårdsväxter. I slutningen nordväst om torpet finns en gammal källa. Skogen vid Karlberg består av gammal grov tallskog med spår av tidigare brand på delvis småstenig mark. Inslag av yngre gran finns i området. Området har klassificerats som naturvärdesobjekt av skogsstyrelsen (Hallinge 1:1, 19 Karlberg).

Bevarandemål

Kontinuitet av gammal tall med hög förekomst av stående och liggande död ved. Husgrunden med tillhörande lämningar och vegetation framgår i landskapet och hålls fria från sly.

Skötselåtgärd

Engångsåtgärder: -

Löpande åtgärder: Naturvårdsinriktad betesdrift (se allmänna skötselåtgärder för betesdrift). Røjning av enstaka ung gran i delområdet vid Karlberg. Røjning av sly som inte är torpväxter på och runt husgrunden och dess tillhörande lämningar.

L Trädbärande betesmark

Beskrivning

Betesmark med hög trädtäckning. Trädslagen består av björk, tall, gran, sälg och rönn. Vissa björkar, tallar och sälgar är grova. I skötselområdets sydligaste del, i anslutning till Tegellöt, är inslaget av gammal asp stor. En gammal kolbotten finns i skötselområdet.

Bevarandemål

Gles trädbärande betesmark, ca 25 % krontäckning, med äldre och yngre spärrgreniga björkar och andra lövträd samt välhävdat grässvål. Områdena söder om skötselområde BÅ tillåts ha högre, upp till 50 %, krontäckning. I det sydligaste delområdet, vid Tegellöt, ska inslaget av gammal grov asp vara stort. Kolbotten är fri från sly.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder: Uthuggning av gran och gallring av björk och tall (se allmänna skötselåtgärder beträffande betesmark)

Löpande åtgärder: Naturvårdsinriktad betesdrift. (se allmänna skötselåtgärder beträffande betesdrift) I det nordligaste delområdet bedrivs skogsbruk enligt riktlinjer av markägaren. Kolbotten röjs från sly.

FL Fuktig lövskog

Beskrivning

Lövsumpskog med huvudsakligen glasbjörk med mindre inslag ung gran. Sydöstra delen av skötselområdet är klassificerat som naturvärdesobjekt (Hallinge 1:1 20 S Karlberg) med äldre aldominerad lövlund med enstaka inslag av alm, kastanj, asp, björk, sälg och enstaka gammal tall och gran. Marken är delvis försumpad och alrötterna har viss sockelbildning.

Bevarandemål

Lövsumpskog med lundartad karaktär och hög andel död lövved.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder:

Löpande åtgärder: Inga skogliga åtgärder förutom röjning av enstaka ung gran.

TO Tomtmark

Beskrivning

Torpet Nedre Söderby bestående av huvudbyggnad, drängstuga, loftbod och omgivande trädgård. Gårdens byggnader arrenderas och används som café och utställningslokal sommartid av Botkyrka-Salem hemslöjdsförening. I skötselområdet finns en rastplatsmöbel vid parkeringen. I söder ligger båtsmanstorpet Tegellöt med tillhörande byggnader och tomt. Torpets huvudbyggnad är angripet av hussvamp. Tomten arrenderas ut till privatperson som odlingslott. Samtliga byggnaderna ägs av Stockholm Vatten VA AB.

Bevarandemål

Välbevarade och historiskt välskötta byggnader och gårdsmiljöer där Nedre Söderby är allmäntillgängligt med fortsatt förenings- och caféverksamhet. Tegellöt är privat.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder: Iordningställande av odlingar och trädgård vid Nedre Söderby.

Löpande åtgärder: Löpande underhåll av byggnaderna i enlighet med traditionella metoder och material. Underhåll av tomtmark med användande av traditionella växtarter och sorter.

V Våtmark

Beskrivning

Gammal sjöbotten som tidvis är översvämmad som idag betas. Vegetationen visar på näringsfattiga förhållanden med bl.a. inslag av tranbär. Uppslag av ungsly finns i våtmarken. Södra delen är bevuxen med träd.

Bevarandemål

Öppet våtmarksområde utan inslag av vedväxter med rik hävdgynnad våtmarksflora alternativt återskapad våtmark.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder: Borttagning av all träd- och buskvegetation eventuellt kombinerat med åtgärder för återskapande av våtmark.

Löpande åtgärder: Naturvårdsinriktad betesdrift/årlig slåtter.
Röjning av sly vid behov.

ÖB Öppen betesmark

Beskrivning

Gravfält med ovanliga gravtyper och resta stenar på öppen betesmark med vidkroniga äldre björkar. Al och tall samt ett slånbestånd finns också i betesmarken. I områdets sydvästliga slänt finns en rik torrbacksflora med bl.a. ett livskraftigt bestånd av backsippa.

Bevarandemål

Tydliga fornlämningar i öppen betesmark med rik hävdgynnad markflora. Backsippbeståndet finns i livskraftiga bestånd. Goda förutsättningar finns för organismer knutna till grov och solbelyst björk.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder: Flytt av djurens bevattningsutrustning utanför fornlämningsområdet.

Löpande åtgärder: Naturvårdsinriktad betesdrift. (se allmänna skötselanvisningar betesdrift)
Betesputs av sly vid behov. Återkommande bekämpning av örnbräkenbeståndet i nordost.

BÅ Betad åker

Beskrivning

Området har tidigare varit åker men betas idag. Ett antal träd växer i den gamla åkern. För att tydliggöra den tidigare markanvändningen bör dessa träd tas bort så att en öppen trädfri yta skapas.

Bevarandemål

Välbevarad och synlig ålderdomlig åkerstruktur.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder: Avverkning av alla träd på gammal åkermark inom skötselområdet.

Löpande åtgärder: Naturvårdsinriktad betesdrift. Återkommande slyröjning vid behov.

Å Åker

Beskrivning

Rationellt brukad åkermark.

Bevarandemål

Öppen åkermark.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärder: -

Löpande åtgärder: Fortsatt rationellt åkerbruk.

Anordningar för rekreation och friluftsliv

Inom området finns förutom caféverksamheten i torpet Nedre Söderby, följande anordningar enligt skötselkarta (bilaga 1) för rekreation och friluftsliv:

- två P-platser
- en rastplatsmöbel
- en eldplats med sittplatser
- fem informationstavlor om reservatet
- informationstavlor vid Nedre Söderby, Tegellöt och Karlberg samt vid hålvägar, skålgrop, gravklot och utvalda fornlämningar
- vägvisningsskyltar till hålvägar, skålgrop, gravklot samt eventuellt utvalda fornlämningar
- sex stättor
- sopställ vid parkeringarna

Sammanfattning och prioritering av engångsåtgärder

Prioritering i skala 1-3, där 1 är mest prioriterat

Område	Tidpunkt	Skötselåtgärd	Prioritering	Ansvarig
Hela reservatet	Vid reservatsbildning	Utmärkning av gränsmarkering	1	Salems kommun
Hela reservatet	Vid reservatsbildning	Produktion och uppsättning av informationstavlor för reservatet	1	Salems kommun
Hela reservatet	Vid reservatsbildning	Produktion och uppsättning av informationstavlor för sevärdheter	2	Salems kommun
Hela reservatet	Vid reservatsbildning	Produktion och uppsättning av vägvisningsskyltar till sevärdheter	2	Salems kommun
TO	Vid reservatsbildning	Utvidgning av P-plats	2	Salems kommun
Delar av reservatet	2011	Omdragning av stängsel	2	Salems kommun
Parkering	Vid reservatsbildning	Renovering av rastplatsmöbel	2	Salems kommun
Parkering	Vid reservatsbildning	Utsättning av sopställ	3	Salems kommun
ÖB	2011	Anläggning av eldplats	3	Salems kommun
BÅ, L	Vinter 2011-2013	Uthuggning av gran och gallring av björk och tall. Friställning av björk	3	Salems kommun
V	Vinter 2011-2013	Röjning av videsnår	3	Salems kommun
V	Efter utredning	Eventuell anläggande av våtmark	3	Markägaren och Salems kommun

Uppföljning

Uppföljning av skötselåtgärder

Reservatsförvaltaren ska dokumentera kontroll av anläggningar och utförda skötselåtgärder enligt bilaga 3. Redovisning av utförda åtgärder ska årligen redovisas till tillsynsmyndigheten.

Dokumentationen ska ligga till grund för revideringen av skötselplanen.

Uppföljning av bevarandemål

Uppföljning av bevarandemål sker vart 5:e år.

Bevarandemål	Uppföljning	Gynnsamt tillstånd råder ja/nej
Fornlämningar		
Samtliga gravar är oskadade och fria från vedväxter och högre vegetation.	Kontroll av eventuella skador och uppslag av vedväxter på gravarna.	
Samtliga hålvägar är oskadade och fria från sly.	Kontroll av eventuella skador och uppslag av vedväxter i hålvägarna.	
Skålgropsstenen gravklotet och kolbotten skymms inte av omgivande vegetation.	Kontroll av uppslag av vegetation kring skålgropsstenen, gravklot och kolbotten.	
Byggnader		
Samtliga byggnader är exteriört intakta.	Kontroll av byggnadernas exteriör.	
Ingen svamp finns i byggnadernas trädelar.	Kontroll av svampförekomst i byggnadsdelar.	
Samtliga byggnader är väl underhållna med äldre material och metoder.	Kontroll av utbytt material och restaureringar.	
Äldre odlingsspår		
Avgränsning av tidigare odlingsytor kan tydligt följas i området.	Kontroll av skick på gamla diken.	
Tidigare odlingsytor är fria från träd och buskar	Kontroll av uppslag av vedväxter.	
Biologiska värden		
Samtliga öppna ytor är fria från sly.	Kontroll av slyuppslag.	
Andelen hävdgynnade växter som backsippa, kattfot och solvända, ängshavre, brudbröd, bockrot och ängsull ska öka inom området i förhållande till 2001. Backsippa ska förekomma i minst 100 individer.	Återinventering av kärlväxter i provytor enligt bilaga 4.	
Minst 50 äldre fristående björkar, fria från skuggande sly finns inom området.	Räkning av antalet äldre fristående björkar fria från skuggande sly.	
minst 50 björkar i varierande ålder står så fritt att de kan utveckla vidkronighet.	Räkning av antalet träd med potential att bli fristående gamla björkar.	
På minst hälften av de äldre björkarna växer sotlav.	Inventering av sotlav på äldre björkar.	

Revidering av skötselplanen

Tillsynsmyndigheten ska efter uppföljning aktualitetsförklara eller revidera skötselplanen vart 5:e år.

Finansiering

Engångsåtgärder	Beräknad kostnad	Kommentar
Gränsmarkering av reservatet	10 000 kr	1 vecka 1 man
Utökning och nyanläggning av P-plats	30 000 kr	
Informationsskyltar framtagande och layout	20 000 kr	
Informationsskyltar med skyltställ 5 st	20 000 kr	2 dagars arbete 2 man inklusive material
Utplacering av parkbänkar och sopkärl	3 000 kr	2 man 4 h
Anläggande av eldstad	2 000 kr	1 dags arbete inklusive material
Gallringar och röjningar	24 000 kr	1 vecka 2 man
Dragning av stängsel	5 000 kr	2 man 4 h
Uppsättning av stätta (6 st)	12 000 kr	
Summa:	Ca: 126 000 kr	
Löpande skötsel	Kostnad och år	
Röjning	12 000 kr/år	1 vecka 1 man
Underhåll av stigar och P-plats	4 000 kr/år	
Övrigt underhåll av gränsmarkering, skyltar och anläggningar för friluftslivet	10 000 kr/år	
Renhållning	2 000 kr/år	
Ersättning till arrendator för betesdjur	60 000 kr/år	
Uppföljning		
Uppföljande av bevarandemål inklusive inventering av kärlväxter och sotlav.	2 400 kr/år	4 dagar vart 5:e år (ca 12 000 kr).
Summa:	ca 90 400kr/år	

Bilagor

1. Skötselplanskarta
2. Utdrag ur fornminnesregistret
3. Checklista för tillsyn och skötsel
4. Kärlväxtinventering 2001

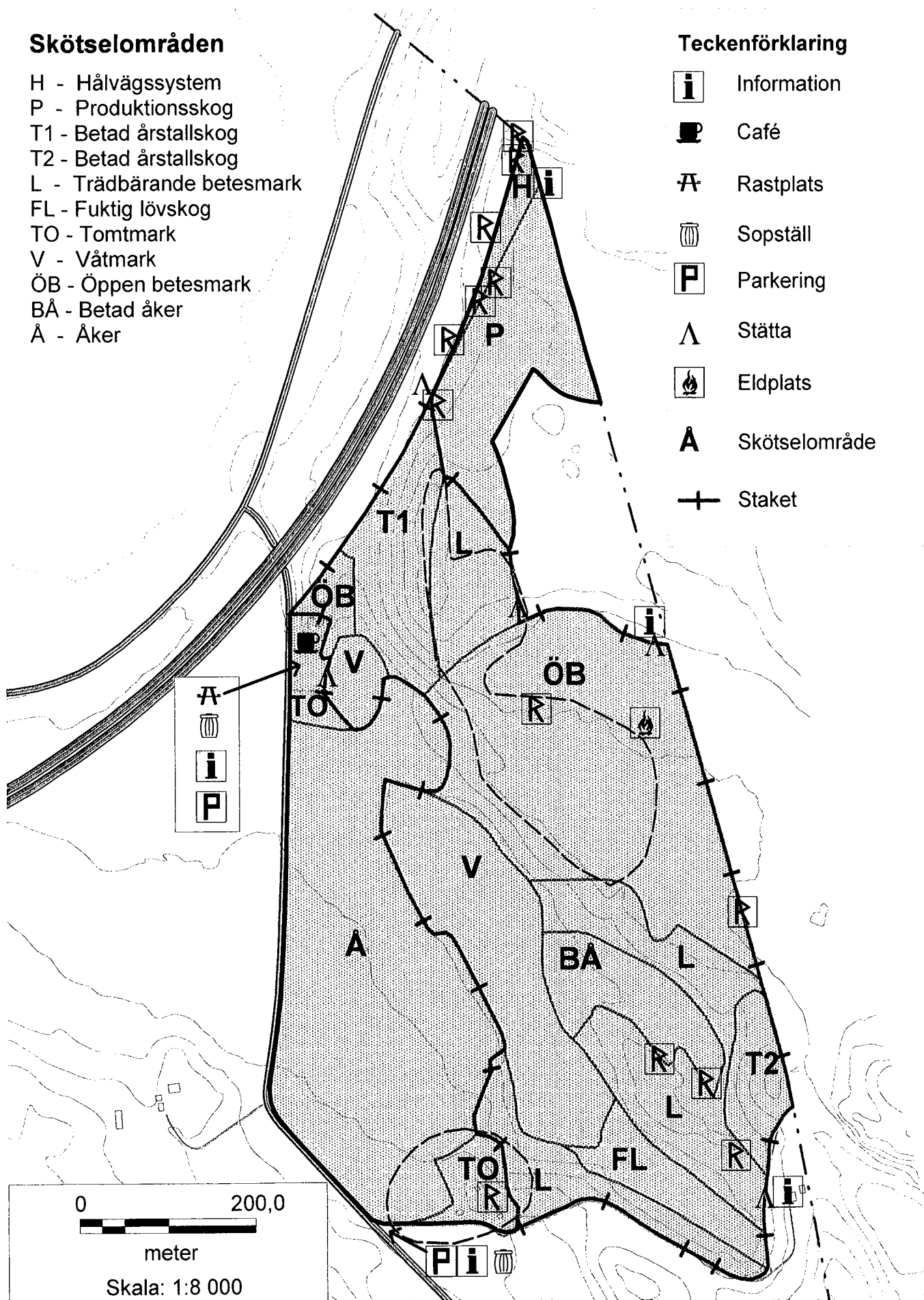

Skötselområden

- H - Hålvägssystem
- P - Produktionsskog
- T1 - Betad årstallskog
- T2 - Betad årstallskog
- L - Trädbärande betesmark
- FL - Fuktig lövskog
- TO - Tomtmark
- V - Våtmark
- ÖB - Öppen betesmark
- BA - Betad åker
- Å - Åker

Teckenförklaring

- Information
- Café
- Rastplats
- Sopstall
- Parkering
- Stätta
- Eldplats
- Skötselområde
- Staket

Utdrag ur fornminnesregistret

Fornlämning	Läge	RAÄ-nr	Beskrivning (utdrag ur fornminnesregistret)
Gravfält	Mitten av reservatet	Salem 4:1	Gravfält bestående av ca 150 fornlämningar. Dessa utgörs av 100runda, stensättningar ca 2 runda stensättningar med enbartstenfyllning ca 5 kvadratiske stensättningar, 1 skeppssättning, 2 domarringar, 1 treudd, ca 5 rader av resta stenar och ca 30 restastenar. Dessutom förekomma på gravfältet ett stort antalklumpformiga stenar 0,5-1 m stora, varav en del uppenbart ingått i domarringen. De runda övertorvade stensättningarna äro i allmänhet 5-8 m diam och 0,2-0,4 m h. Några med mittröse över 15-20 m diam. Ett stort antal är 8-12 m diam. De rundastensättningarna utan jordblandning i fyllningen äro 5 och 8 m diam respektive 0,4-0,75 m höga. De kvadratiske stensättningarna äro 5-6 m i sida (N-S) och ca 0,4 m höga. Domarringarna äro ca 10 m diam och består av klumpstenar och mittsten. Skeppssättningen är ca 25x6 m (NNV-SSÖ) med 5 stenar i varje sida 0,5-1 m stora. Treudden är ca 14 m i sida och ca 0,3 m hög. Stenraderna äro 6-8 m (N-S) av 5-7 stenar, 0,4-1,25 m stora. De resta stenarna äro i allmänhet 0,3-1 m höga. Flera äro kullfallna.
Grav och boplotsområde	Nordvästra delen av reservatet	Salem 3:1	Gravklotet är 60 cm diam och 50 cm h av granit och har tillplattad rund form. Klotets övre del är ornerad med två grunt inknackadekorlinjer, som löper ned på klotets sidor till ungefär halvahöjden. Klotets nuvarande läge vid krysset på flygfotobilden. Enligt uppgift är den plats där klotet nu står, säkerligen ursprungsplatsen. ATA Dnr. 7208/73. Granklotet upphittat av Herr Lars Svahn, Södertälje. "Odlingsröset" i vilket gravklotet påträffades består till större delen av skävsten. 1) Gravfält 65x40-60 m (N-S) bestående av ca 13 fornlämningar. Dessa utgörs av 1 hög. 12 runda stensättningar och 2 skävstenshögar (separat beskrivning) Högen är 15 m diam och 1,7 m h. Omplanad överdel. Enstaka stenar i ytan 0,3-0,6 m st. De runda stensättningarna är 5-8 m diam (7 är 5 m 2 är 6 m 2 är 7 m och 1 är 8 m diam) och 0,2-1,0 m h. En är höglignande. Samtliga är övertorvade. En har 2 stenar i mittpartiet 0,5 m h och 0,1-0,3 m st. En har kantkedjan 0,3 m h av 0,4-0,7 m l stenar. Tre har en grop i mitten 2-4 m diam och 0,2-0,5 m dj. En är skadad i S hälften. Ytterligare 1 är kantskadad. Gravklotet är 60 cm diam och 50 cm h av granit och har tillplattad rund form. Klotets övre del är ornerad med två grunt inknackadekorlinjer, som löper ned på klotets sidor till ungefär halvahöjden. Klotets nuvarande läge vid krysset på flygfotobilden. Enligt uppgift är den plats där klotet nu står, säkerligen ursprungsplatsen. ATA Dnr. 7208/73. Granklotet upphittat av Herr Lars Svahn, Södertälje. "Odlingsröset" i vilket gravklotet påträffades består till större delen av skävsten. 1) Gravfält 65x40-60 m (N-S) bestående av ca 13 fornlämningar. Dessa utgörs av 1 hög. 12 runda stensättningar och 2 skävstenshögar

			(separatbeskrivning) Högen är 15 m diam och 1,7 m h. Omplanad överdel. Enstaka stenar i ytan 0,3-0,6 m st. De runda stensättningarna är 5-8 m diam (7 är 5 m 2 är 6 m 2 är 7 m och 1 är 8 m diam) och 0,2-1,0 m h. En är höglignande. Samtliga är övertorvade. En har 2 stenar i mittpartiet 0,5 m h och 0,1-0,3 m st. En har kantkedjan 0,3 m h av 0,4-0,7 m l stenar. Tre har en grop i mitten 2-4 m diam och 0,2-0,5 m dj. En är skadad i S hälften. Ytterligare 1 är kantskadad
Färdvägs-system	Nordvästra delen av reservatet	Salem 326:1	Hålvägssystem, total utsträckning 350x75 m (NNÖ-SSV), bestående av ca 5 hålvägar, delvis solfjäderformat utgrenade mot Ö, i Vavskurna av vägområde. Huvudvägen är 210 m l (NNÖ-SSV), vanligen 2-3,5 m br och 0,1-0,5 m dj. Dess NNÖ del avskärs av grustag. I denna del, omedelbart V om grustagsskärningen, finns även ett kortare avsnitt hålväg, ca 20 m l, 4 m br och 0,4 m dj. Ca 35 m Som huvudsträckningens S del är en delvis dubbel hålväg, 230 m l (NÖ-SV), 2-3,5 m br och 0,1-0,4 m dj. Ytterligare ca 20 m åt SV är ett kortare avsnitt hålväg, 35 m l (ÖSÖ-VNV), 2-3 m br och 0,1-0,4 m dj. Slutligen finns en hålväg ca 50 m SSV om denna, 75 m l (N 30cg V-S 30cg Ö), 1,5-3 m br och 0,1-0,5 m dj.
Stensättning	Syröstra delen av reservatet	Salem 5:1	Stensättning, rund ca 7 m diam och ca 0,4 m hög övermossad fyllning av 0,3-0,5 m stora stenar. Kantkedja av 0,4-0,6 m storastenar. Intill och NNÖ om stensättningen är en jordfast sten 0,4 m h, 0,8 m l och 0,5 m br. Intill och NNV om stensättningen finns en stensamling (stensättning?) oregelbunden rund 3 m diam och 0,2 m h. Kraftigt övertorvad fyllning av 0,2-0,4 m st stenar. Gräsbeväxt. T
Hällristning	Sydöstra delen av reservatet	Salem 361:1	Ingen beskrivning.
Hällristning	Sydöstra delen av reservatet	315:1	Älvkvarnsförekomst i ovasida av jord fast sten ca 1,2 m st och 0,25 m h. Förekomsten består av ca 50 älvkvarnar 4-14 m diam och 1-6 m dj. Två älvkvarnar är 25 cm diam resp. 32x25 cm st och 10 resp. 12 cm dj. Delvis beväxt med mossa.
Kolbotten	Sydöstra delen av reservatet	Salem 136:1	Kolbotten, rund, 13 m diam och 0,5 m h. Plan överdel. Vid provstick framkom svart jord samt kol. Beväxt med gräs samt 2 björkar.
Hög (uppgift om)	Invid Tegellöt	Salem 168:1	Hög, uppgift om, enligt uppgift av O. Hermelin, 1874 skall vara "På backen invid Tegellöt, en genomgrävd ättekulle." Området streckat på flygfotobilden.

Checklista för tillsyn av reservatet.

Nedre Söderby kulturresevat				År		
Datum						
*Kontroll av entrépunkt, p-plats och rastplats						
*Kontroll/rengöring av viktigare skyltar						
*Påfyllning av reservatsfoldrar och utflyktsguider						
*Kontroll av sopställ						
*Kontroll av rastplatsmöbel						
*Kontroll av eldplats						
*Påfyllning av ved i vedförråd						
*Kontroll av stättor, färstar och grindar						
*Kontroll av löpande skötsel						
*Kontroll av överträdelser mot föreskrifter för kulturresevat						
Kontroll av gränsmarkering till resevat						
Kontroll och rengöring av samtliga resevatsskyltar och kompletterande skyltar						
Kontroll av vägvisning <u>till</u> resevatet						
Kontroll av vägvisning <u>inom</u> resevatet						
Kontroll av låda för resevatfoldrar/utflyktsguider						
Städning						
Kontroll av stigar (markering, nedfallna träd, sly etc)						

* Kontroll vid varje besök, övriga minst en gång per år